

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю
СЗ «Міжнародні відносини» освітньої програми «Міжнародні відносини»

Електронний ресурс

Рецензенти:

Ю. С. Дібікова – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, соціології і культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Р. С. Коваленко – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та логістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 20 лютого 2026 року)*

О-75 **Основи** наукових досліджень міжнародних відносин : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю СЗ «Міжнародні відносини» освітньої програми «Міжнародні відносини» [Електронний ресурс] / уклад. Г. С. Панасенко. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 80 с.)

Видання розроблено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю СЗ «Міжнародні відносини» (освітня програма «Міжнародні відносини»).

У посібнику розглядаються ключові концепції методології наукового пізнання, динаміка розвитку дослідницьких парадигм у сучасному світі, а також теоретичні та практичні основи організації наукової діяльності в царині міжнародних студій. Особлива увага приділяється факторам формування дизайну наукового дослідження, механізмам вибору методів аналізу міжнародних процесів та принципам академічної доброчесності.

Посібник містить структурований підхід до теоретичної частини лекційного матеріалу, семінарських занять, а також розгалужений комплекс завдань для самостійної роботи та методичні вказівки до виконання індивідуальних проєктів.

Студенти знайдуть у виданні корисні матеріали для опанування навичок глибокого аналізу геополітичних процесів через призму наукового інструментарію, розуміння суті дослідницьких підходів до вивчення зовнішньополітичного курсу держав та розвитку критичного мислення, необхідного для стратегічного планування в міжнародній сфері.

Видання стане цінним інструментом для формування професійної дослідницької компетентності майбутніх фахівців-міжнародників в умовах глобальної інформаційної конкуренції та актуальних геополітичних викликів.

УДК 327:001.891(075.8)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026

© Панасенко Г. С., уклад., 2026

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Програма навчальної дисципліни	3
2. Тематичний план навчальної дисципліни	6
3. Короткий курс лекцій	9
4. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських і практичних занять	26
5. Завдання для самостійної роботи	37
6. Методи навчання	44
7. Методи контролю	44
8. Критерії оцінювання навчальних досягнень	49
9. Схема нарахування балів	53
10. Зарахування неформальної освіти та додаткових активностей	53
11. Шкала оцінювання	54
12.Завдання для підсумкового контролю (заліку)	55
13. Зразок залікового білета	58
14. Політика курсу («правила гри») й академічна доброчесність	61
15. Рекомендована література	63
16. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відеолекції, інше методичне забезпечення	65
17. Основні терміни та поняття	65
Додатки (зразки оформлення)	73

ВСТУП

Дисципліна «Основи наукових досліджень міжнародних відносин» має на меті формування у здобувачів першого (бакалаврського) рівня системних знань про методологію наукового пізнання та практичних навичок застосування дослідницького інструментарію для аналізу міжнародних процесів, а також розуміння механізмів підготовки, обґрунтування та реалізації зовнішньополітичних рішень держави в умовах сучасного глобального комунікаційного простору.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень міжнародних відносин» є формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок з методології та організації наукових досліджень у сфері міжнародних відносин. Дисципліна спрямована на розвиток вміння формулювати дослідницькі питання, обирати адекватні методи та інструменти, а також готувати та презентувати наукові роботи.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- Ознайомити студентів з основними етапами наукового дослідження.
- Вивчити методологію, методи та інструменти, що застосовуються в міжнародних відносинах.
- Навчити формулювати тему, мету, завдання та гіпотезу дослідження.
- Розвинути навички роботи з науковою літературою, аналізу джерел та збору даних.
- Сформувати вміння оформлювати результати дослідження відповідно до академічних стандартів

Перелік компетентностей, що формує дана дисципліна

- формування наступних загальних компетентностей:

ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК17. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні

- формування наступних спеціальних компетентностей:

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК3. Здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях

СК12. Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).

СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини

- формування наступних м'яких навичок (soft skills):

- Критичне мислення та аналітичні навички.
- Системне мислення.
- Уміння вирішувати проблеми.
- Самостійна робота та самоорганізація.
- Навички командної роботи.
- Академічна доброчесність.
- Навички комунікації.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти наступних результатів:

РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

РН07. Здійснювати опис та аналіз міжнародної ситуації, збирати з різних джерел необхідну для цього інформацію про міжнародні та зовнішньополітичні події та процеси.

РН08. Збирати, обробляти та аналізувати великі обсяги інформації про стан міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, регіональних систем, міжнародних комунікацій.

РН09. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.

РН11. Здійснювати прикладний аналіз міжнародних відносин, зовнішньої політики України та інших держав, міжнародних процесів та міжнародної ситуації відповідно до поставлених цілей, готувати інформаційні та аналітичні матеріали.

РН15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали, чинні стандарти і технічні умови тощо.

РН20. Розуміти концептуальні, нормативно-правові засади дипломатії та володіти навичками її багатовимірною практичного застосування.

РН23. Знати та розуміти особливості реалізації міжнародного співробітництва та дипломатичної діяльності в органах влади усіх рівнів, зокрема регіонального та місцевого самоврядування.

Обов'язковою складовою частиною навчального процесу є самостійне опрацювання відповідної наукової та спеціальної літератури. Передбачено самостійну роботу з підручниками, посібниками, словниками, навчальною та довідковою літературою.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Тема 1. Наука, знання та методологія в контексті міжнародних відносин

Сутність науки та її функції. Міжнародні відносини як наукова дисципліна: об'єкт, предмет, специфіка.

Поняття «методологія», «метод», «методика», «технологія» дослідження.

Епістемологічні та онтологічні засади сучасних парадигм міжнародних відносин

Тема 2. Парадигми та теоретичні підходи до вивчення міжнародних відносин

Основні парадигми МВ: реалізм, лібералізм, конструктивізм, критичні теорії.

Вибір теоретичної рамки як основа формування дослідницької програми.

Взаємозв'язок теорії та емпіричного дослідження

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОЦЕС ТА ЛОГІКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 3. Проблема, тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження

Визначення дослідницької проблеми та її актуальності.

Формулювання робочої теми.

Обґрунтування об'єкта та предмета дослідження.

Постановка мети та завдань як алгоритму роботи

Тема 4. Формулювання гіпотези та визначення методів дослідження

Поняття гіпотези, її функції та вимоги до формулювання. Типи гіпотез.

Операціоналізація понять: перехід від абстрактних концептів до емпіричних індикаторів.

Зв'язок гіпотези з вибраними методами дослідження

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. МЕТОДИ ТА ТЕХНІКИ ЗБОРУ ДАНИХ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Тема 5. Якісні методи: Case Study, Process Tracing, порівняльний аналіз

Метод Case Study (кейс-стаді): переваги та обмеження, типи кейсів.

Process Tracing (простежування процесу) як метод встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Порівняльний історичний аналіз

Тема 6. Кількісні методи та робота з даними в міжнародних відносинах

Вступ до статистичного аналізу (кореляція, регресія).

Робота з великими масивами даних (Big Data).

Використання баз даних (ICPR, UN Data, World Bank) для досліджень

Тема 7. Інформаційні джерела та Open Source Intelligence (OSINT) в дослідженнях міжнародних відносин

Типологія джерел інформації: первинні, вторинні, третинні.

Роль відкритих джерел (OSINT) у сучасному аналізі міжнародних конфліктів та політики.

Методи верифікації та оцінки надійності джерел

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4. ОФОРМЛЕННЯ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Тема 8. Академічна доброчесність та етика наукового дослідження

Поняття академічної доброчесності.

Види плагіату та способи його запобігання.

Етичні норми збору та використання даних.

Авторське право в науковій роботі

Тема 9. Структура наукової роботи та вимоги до її оформлення

Логіка побудови роботи: вступ, розділи, висновки.

Правила цитування та посилання.

Оформлення списку використаних джерел (ДСТУ 8302:2015)

Тема 10. Написання та редагування наукового тексту

Стилістика наукового мовлення.

Правила формулювання висновків та рекомендацій.

Саморедагування та наукове рецензування

Тема 11. Публічна презентація та захист наукового дослідження

Підготовка доповіді та візуальних матеріалів (слайди, інфографіка).

Техніки ефективної презентації результатів.

Відповіді на запитання та захист позиції

3. КОРОТКИЙ КУРС ЛЕКЦІЙ

ТЕМА 1. НАУКА, ЗНАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1. Сутність науки та її функції. Міжнародні відносини як наукова дисципліна

Наука – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення та теоретичну систематизацію об'єктивних знань про дійсність. У системі вищої освіти наука виконує кілька ключових функцій:

- Описова – фіксація фактів міжнародного життя (наприклад, перебіг дипломатичних переговорів).
- Пояснювальна – виявлення причинно-наслідкових зв'язків (чому виник конфлікт?).
- Прогностична – визначення майбутніх тенденцій розвитку геополітичної ситуації.
- Практико-перетворювальна – розробка рекомендацій для зовнішньої політики держав.

Міжнародні відносини як самостійна наука виокремилися після Першої світової війни (1919 р., кафедра імені Вудро Вільсона в Уельсі).

Об'єкт міжнародних відносин – це об'єктивна міжнародна реальність, сукупність інтеракцій між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами.

Предмет міжнародних відносин – закономірності формування, розвитку та трансформації міжнародних систем, механізми забезпечення безпеки, природа конфліктів та співробітництва.

Специфіка міжнародних відносин полягає у відсутності єдиного центру влади (анархічність міжнародного середовища) та багатofакторності (вплив економіки, ідеології, географії та особистостей лідерів).

2. Поняття «методологія», «метод», «методика», «технологія» дослідження

Для науковця-міжнародника важливо розрізняти ці рівні пізнання:

1. Методологія – найбільш абстрактний рівень. Це вчення про принципи побудови, форми і способи науково-пізнавальної діяльності. Вона визначає «філософію» вашого дослідження (наприклад, чи вірите ви, що світ можна змінити ідеями, чи він керується лише силою).

2. Метод – це конкретний шлях, спосіб досягнення мети дослідження (наприклад, метод спостереження, аналіз документів).

3. Методика – це сукупність правил, прийомів та операцій для реалізації методу. Це «інструкція» дослідника (наприклад, методика контент-аналізу промов конкретного президента).

4. Технологія дослідження – послідовність (алгоритм) кроків від збору первинної інформації до презентації результатів.

3. Епістемологічні та онтологічні засади сучасних парадигм МВ

Кожна наукова школа (парадигма) у міжнародних відносинах базується на власних філософських засадах:

- Онтологія відповідає на питання: «Що існує насправді?».
 - о Для *реалістів* онтологічними одиницями є держави та військова сила.
 - о Для *лібералів* – міжнародні інститути, право та економічні зв'язки.
 - о Для *конструктивістів* – ідеї, норми, ідентичності.
- Епістемологія відповідає на питання: «Як ми можемо це пізнати?».
 - о Позитивізм вважає, що світ можна вивчити об'єктивно, як у фізиці, використовуючи числа, факти та кількісні виміри.
 - о Постпозитивізм (інтерпретативізм) стверджує, що дослідник завжди суб'єктивний, а міжнародні відносини – це соціальний конструкт, який треба не «вимірювати», а «розуміти» через змісти та контексти.

Ключові парадигми через призму методології:

1. Реалізм / Неореалізм

Світ – анархія. Головне – баланс сил.

Методи: аналіз стратегій, вивчення воєнного потенціалу.

2. Лібералізм / Неолібералізм

Світ – взаємозалежність. Головне – демократія та право.

Методи: інституційний аналіз, вивчення міжнародного права.

3. Конструктивізм

4. Світ – те, що ми про нього думаємо.

Головне – сприйняття та ідентичність.

5. Методи: дискурс-аналіз, наративний аналіз.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Чим наукове знання відрізняється від буденного уявлення про міжнародні події?
2. Охарактеризуйте основні функції науки в контексті міжнародних відносин.
3. У чому полягає різниця між поняттями «методологія» та «метод»?
4. Поясніть сутність онтологічного та епістемологічного рівнів дослідження.

ТЕМА 2. ПАРАДИГМИ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1. Основні парадигми: реалізм, лібералізм, конструктивізм, критичні теорії

Реалізм (та неореалізм)

Світ розглядається як анархічна система, де головними акторами є держави. Ключовий мотив – виживання та максимізація сили. (Г. Моргентау, Дж. Міршаймер).

Лібералізм (та неолібералізм)

Наголошує на можливості співпраці через міжнародні інститути, демократизацію та економічну взаємозалежність. (Р. Кохейн, Дж. Най).

Конструктивізм

Стверджує, що міжнародна політика визначається не матеріальними факторами (зброя, гроші), а соціальними ідеями, нормами та ідентичностями. (А. Вендт).

Критичні теорії (марксизм, фемінізм, постколоніалізм)

Аналізують структури домінування, нерівності та експлуатації в глобальному масштабі.

2. Вибір теоретичної рамки

Теоретична рамка – це «лінза», через яку дослідник дивиться на світ. Вона визначає, які факти ви вважатимете важливими. Наприклад, аналізуючи конфлікт, реаліст вивчатиме баланс озброєнь, а ліберал – порушення міжнародних угод.

3. Взаємозв'язок теорії та емпіричного дослідження

Теорія без фактів – порожня, факти без теорії – хаотичні. Теорія дає інструменти для пояснення емпіричних даних, а нові факти можуть змусити вчених коригувати існуючі теорії.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Порівняйте погляди реалістів та лібералів на роль міжнародних інститутів.
2. Як конструктивістська парадигма пояснює поняття «національний інтерес»?
3. Чому вибір теоретичної рамки є першим кроком у формуванні дослідницької програми?
4. Які основні критичні теорії існують у сучасній науці про МВ та що вони вивчають?

ТЕМА 3. ПРОБЛЕМА, ТЕМА, ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ, МЕТА І ЗАВДАННЯ

1. Дослідницька проблема та актуальність

Наукова проблема – це «біла пляма» у знаннях або суперечність між теорією та практикою. Актуальність доводить, чому цю проблему важливо розв'язати саме зараз (наприклад, через нові загрози безпеці).

2. Об'єкт та предмет дослідження

Об'єкт – це фрагмент реальності (процес або явище), на який спрямоване дослідження (наприклад, «Міжнародна допомога Україні»).

Предмет – це конкретна властивість або аспект об'єкта, що вивчається безпосередньо (наприклад, «Ефективність використання фінансової допомоги ЄС у 2022–2024 рр.»).

3. Мета та завдання

Мета відображає кінцевий результат.

Завдання – це «сходи» до мети. Зазвичай формулюється 3–4 завдання:

- 1) теоретичне (огляд літератури),
- 2) аналітичне (вивчення факторів),
- 3) прикладне (оцінка результатів або прогноз).

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Як відрізнити «практичну проблему» від «наукової проблеми»?
2. Чому об'єкт дослідження завжди є ширшим за його предмет? Наведіть приклад.
3. Яких типових помилок припускаються дослідники при формуванні мети роботи?
4. Як завдання дослідження корелюють із структурою (розділами) майбутньої роботи?

ТЕМА 4. ФОРМУЛЮВАННЯ ГІПОТЕЗИ ТА ЯКІСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Наукова гіпотеза: сутність, вимоги та роль у дослідженні

Гіпотеза – це науково обґрунтоване припущення про можливий зв'язок між явищами, причини подій або майбутні результати, яке потребує теоретичної чи емпіричної перевірки.

Ключові вимоги до гіпотези:

1. Прогностичність. Вона має виходити за межі простої констатації фактів.

2. **Перевірюваність.** Існують методи, за допомогою яких її можна підтвердити або спростувати.
3. **Фальсифікованість (критерій Поппера).** Наукова гіпотеза має бути сформульована так, щоб існувала методологічна можливість її спростування. Якщо припущення неможливо спростувати в принципі, воно не є науковим.
4. **Відсутність суперечностей.** Вона не повинна суперечити встановленим науковим фактам (якщо тільки не ставить їх під сумнів аргументовано).

Типи гіпотез у міжнародних відносинах:

1. **Описові** - припущення про існування явища чи його властивості (наприклад: «Цифрова дипломатія стає обов'язковим елементом зовнішньої політики держав G7»).
2. **Пояснювальні** - припущення про причинно-наслідкові зв'язки (наприклад: «Зростання економічної взаємозалежності між країнами знижує ризик прямого військового зіткнення»).
3. **Прогностичні** - припущення про майбутній стан системи (наприклад: «Зміна клімату призведе до зростання кількості регіональних конфліктів у Субсахарській Африці до 2030 року»).

2. Специфіка якісної методології

Якісні методи спрямовані не на підрахунок кількості, а на розуміння суті, контексту та механізмів міжнародних процесів. На відміну від кількісних методів (статистики), вони працюють з невеликою кількістю об'єктів, але досліджують їх максимально глибоко.

3. Метод Case Study (вивчення окремих випадків)

Case Study – це стратегія дослідження, яка передбачає поглиблений аналіз одного або декількох конкретних прикладів (кейсів) у їхньому реальному контексті.

Типи кейсів: типовий кейс (представляє більшість ситуацій), аномальний кейс (той, що вибивається з правил), критичний кейс (той, що найкраще підходить для перевірки теорії).

Перевага: дозволяє врахувати унікальні історичні та культурні чинники, які ігноруються великою статистикою.

4. Метод Process Tracing (відстеження процесу)

Це метод аналізу причинно-наслідкових механізмів всередині одного кейсу. Дослідник діє як «детектив», шукаючи докази на кожному етапі процесу.

Суть: ми не просто кажемо, що А призвело до Б, а детально описуємо ланцюжок: $A \rightarrow x \rightarrow y \rightarrow o \rightarrow B$.

Значення: допомагає зрозуміти, як саме працює певна політика чи рішення (наприклад, як саме санкції вплинули на зміну поведінки держави).

5. Порівняльний аналіз

В основі порівняння лежить логіка Джона Стюарта Мілля:

1. Метод подібності: порівнюємо випадки, які мають різні умови, але однаковий результат (щоб знайти спільну причину).
2. Метод відмінності: порівнюємо випадки, які мають схожі умови, але різні результати (щоб знайти вирішальний фактор, який змінив хід подій).

Контрольні запитання для самоперевірки

5. Дайте визначення науковій гіпотезі. Чим вона відрізняється від простої здогадки чи аксіоми?
6. Охарактеризуйте критерій фальсифікованості К. Поппера. Чому гіпотеза, яку неможливо спростувати, не вважається науковою?
7. Яка різниця між описовою, пояснювальною та прогностичною гіпотезами? Наведіть приклади для кожної з них у сфері міжнародних відносин.
8. Що таке незалежна та залежна змінні у структурі гіпотези? Як вони взаємодіють між собою?
9. Чому гіпотеза, яка не отримала підтвердження під час дослідження, все одно має наукову цінність?

ТЕМА 5. ЯКІСНІ МЕТОДИ: CASE STUDY, PROCESS TRACING, ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

1. Метод Case Study. Це глибоке дослідження одного або кількох випадків. Типи кейсів: типовий (підтверджує правило), девіантний (виняток), вирішальний (критичний для перевірки теорії).

Обмеження: неможливість широкого статистичного узагальнення.

2. Process Tracing (простежування процесу). Метод вивчення причинно-наслідкових механізмів. Дослідник збирає докази (як детектив), щоб довести, що подія А дійсно спричинила подію Б через ланцюжок проміжних кроків.

3. Порівняльний історичний аналіз. Порівняння процесів у різних країнах або в різні епохи для пошуку спільних закономірностей (наприклад, порівняння процесів деколонізації в Африці та Азії).

Контрольні запитання для самоперевірки

1. У яких випадках метод Case Study є більш ефективним, ніж статистичний аналіз?
2. Охарактеризуйте типи кейсів (типовий, девіантний, критичний).
3. У чому полягає сутність логіки «детективного пошуку» в методі Process Tracing?
4. Поясніть різницю між методом подібності та методом відмінності Дж. С. Мілля.

ТЕМА 6. КІЛЬКІСНІ МЕТОДИ ТА РОБОТА З ДАНИМИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ. OSINT-ТЕХНОЛОГІЇ

1. Специфіка кількісних методів у політичних дослідженнях

Кількісні методи базуються на позитивістській традиції, яка стверджує, що соціальні явища можна виміряти та описати за допомогою чисел і статистичних закономірностей.

Мета – виявлення загальних тенденцій, кореляцій та перевірка гіпотез на великих масивах даних (Big Data).

Основні методи – статистичний аналіз, математичне моделювання, прогнозування на основі часових рядів.

2. Контент-аналіз як метод «перетворення тексту на число»

Контент-аналіз – це формалізований метод вивчення текстової інформації (промов, договорів, новин), який полягає у підрахунку частоти вживання певних одиниць (слів, символів, ідей).

Етапи:

1. Визначення одиниць аналізу (наприклад, термін «безпека»).
2. Підрахунок частоти їх появи у текстах різних лідерів.
3. Інтерпретація: якщо лідер А вживає слово «мир» частіше за лідера Б, це може свідчити про зміну зовнішньополітичної риторики.

Перевага: дозволяє об'єктивувати суб'єктивні тексти.

3. Робота з вторинними даними та міжнародна статистика

Дослідник-міжнародник рідко збирає первинні кількісні дані власноруч (наприклад, шляхом перепису населення). Найчастіше він працює з вторинними даними від авторитетних інституцій:

- SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute): дані про витрати на оборону, торгівлю зброєю та ядерні озброєння.
- Світовий банк (World Bank): економічні показники, рівень ВВП, боргові зобов'язання.
- ООН (UN Data): демографія, гуманітарні показники, індекси розвитку людського потенціалу.

4. OSINT (Open Source Intelligence) у міжнародних дослідженнях

OSINT – це методологія збору та аналізу інформації з відкритих (загальнодоступних) джерел. У сучасних міжнародних відносинах це ключовий інструмент перевірки офіційних заяв держав.

Напрями OSINT:

1. Геопросторова розвідка (GEOINT) – аналіз супутникових знімків (Google Earth, Sentinel) для відстеження будівництва військових об'єктів або наслідків конфліктів.

2. Транспортний моніторинг – використання сервісів Flightradar24 (літаки) та MarineTraffic (судна) для відстеження переміщення вантажів або дипломатичних візитів.

3. SOCMINT (Social Media Intelligence) – аналіз публікацій у соціальних мережах (X, Telegram, Facebook) для моніторингу настроїв населення або фіксації подій «з місця».

5. Етика та обмеження кількісних методів

Незважаючи на точність, кількісні методи мають обмеження:

- Проблема «Високої політики» – цифри не завжди можуть пояснити ірраціональні рішення лідерів чи таємні домовленості.
- Етика даних – використання інформації з приватних профілів соцмереж без згоди користувачів становить етичну дилему для науковця.
- Якість даних – «сміття на вході – сміття на виході» (якщо державна статистика сфальсифікована, результати аналізу будуть помилковими).

Контрольні запитання для самоперевірки

5. У чому полягає сутність позитивістського підходу до аналізу даних у міжнародних дослідженнях?
6. Опишіть метод контент-аналізу. Які етапи перетворення якісного тексту на кількісні показники він включає?
7. Що таке кореляція і чим вона відрізняється від причинно-наслідкового зв'язку (каузальності)? Наведіть приклад помилкової кореляції.
8. Які обмеження мають кількісні методи при вивченні «високої політики» та прийняття рішень лідерами держав?
9. Яку роль відіграє статистична значущість результатів у перевірці гіпотез на великих масивах даних?

ТЕМА 7. ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ТА OSINT

1. Типологія джерел

- Первинні: оригінальні документи (договори, промови, закони, архіви).

- Вторинні: дослідження науковців, які аналізують першоджерела (статті, монографії).

- Третинні: енциклопедії, довідники, бібліографічні покажчики.

2. Роль OSINT у міжнародних відносинах

OSINT (Open Source Intelligence) – розвідка на основі відкритих даних. У МВ це критично важливо для верифікації офіційної інформації через аналіз супутникових знімків, трекінг літаків та моніторинг соціальних мереж.

3. Верифікація даних

Критичний аналіз джерела включає: перевірку репутації автора, порівняння інформації з різних незалежних джерел (тріангуляція), аналіз дати та контексту появи інформації.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Наведіть приклади первинних та вторинних джерел у дослідженні міжнародного конфлікту.
2. Що таке OSINT і які його переваги для сучасного дослідника-міжнародника?
3. Які сервіси використовуються для геопросторової розвідки (GEOINT)?
4. Опишіть алгоритм верифікації інформації, знайденої в соціальних мережах.

ТЕМА 8. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ЕТИКА НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Академічна доброчесність: поняття та правові засади

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності.

Згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту», основними цінностями доброчесності є:

1. Чесність – об'єктивне представлення результатів та вказування авторства.
2. Довіра – впевненість у тому, що результати отримані законним шляхом.
3. Справедливість – однакові вимоги до всіх дослідників.
4. Повага – визнання внеску інших науковців у розвиток знання.
5. Відповідальність – готовність відповідати за наслідки своїх дій.

2. Основні види академічної недоброчесності

Для дослідника-міжнародника критично важливо уникати таких порушень:

1. Академічний плагіат – оприлюднення чужих результатів (тексту, ідей, даних) як власних без посилання на першоджерело.
2. Самоплагіат – повторне використання автором власних раніше опублікованих текстів у нових роботах без посилання на попередню публікацію.
3. Фабрикація – вигадкування даних або фактів, яких насправді не існувало.
4. Фальсифікація – навмисна зміна чи підробка існуючих результатів (наприклад, маніпуляція статистикою SIPRI для підтвердження своєї гіпотези).
5. Академічне шахрайство – використання сторонньої допомоги при написанні роботи (купівля робіт, використання ШІ без зазначення цього факту тощо).

3. Культура цитування та стандарти оформлення

Правильне цитування – це не лише вимога ДСТУ, а й спосіб захистити власну репутацію.

Дослівна цитата: обов'язково береться в лапки (" ") із зазначенням автора та сторінки.

Парафраз – переказ думки власними словами. Лапки не потрібні, але посилання на автора є обов'язковим.

У міжнародних відносинах використовуються два основні підходи до оформлення:

1. Національний стандарт (ДСТУ 8302:2015): передбачає використання підрядкових зносок або посилань у квадратних дужках.
2. Міжнародні стилі (APA, Chicago, MLA): найпопулярнішим для соціальних наук є стиль APA (прізвище, рік), а для історії міжнародних відносин – Chicago (система зносок).
4. Етика дослідника в умовах війни та цифрових викликів
Дослідження міжнародних відносин під час збройних конфліктів накладає додаткові етичні зобов'язання:
 1. Принцип «не нашкодь»: науковець не має права оприлюднювати дані (наприклад, отримані через OSINT), які можуть зашкодити національній безпеці або поставити під загрозу життя людей.
 2. Об'єктивність і патріотизм: як зберегти наукову неупередженість, залишаючись громадянином своєї держави.
 3. Штучний інтелект (ШІ): використання ChatGPT та аналогічних інструментів дозволене лише для редагування або структурування ідей. Видача тексту, згенерованого ШІ, за власний є формою академічного плагіату. Крім того, ШІ схильний до «галюцинацій» – вигадкування неіснуючих джерел та цитат.

Контрольні запитання для самоперевірки

5. Визначте основні види порушень академічної доброчесності згідно із законодавством України.
6. Чим «самоплагіат» відрізняється від «цитування власних праць»? Чому повторне використання власного тексту без посилання вважається неетичним?
7. У чому полягає різниця між фальсифікацією та фабрикацією наукових даних? Наведіть гіпотетичні приклади цих порушень у роботі міжнародника.
8. Які етичні дилеми виникають перед дослідником під час роботи з конфіденційною інформацією або даними, що стосуються національної безпеки в умовах війни?

9. Сформулюйте основні правила використання інструментів штучного інтелекту (наприклад, ChatGPT) при написанні наукової роботи, щоб не порушити норми доброчесності.

ТЕМА 9. СТРУКТУРА НАУКОВОЇ РОБОТИ ТА ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ

Логіка побудови

Логічна побудова наукового дослідження в галузі міжнародних відносин базується на чіткій ієрархічній структурі, яка забезпечує послідовність викладу авторських ідей. Основними композиційними елементами є вступ, основна частина (розділи та підрозділи), висновки та список використаних джерел. Кожен елемент виконує свою функцію: вступ окреслює апарат дослідження, основна частина розкриває зміст проблеми, а висновки акумулюють отримані результати відповідно до поставлених завдань.

Вступ – обґрунтування вибору теми (апарат дослідження). Вступ є найбільш відповідальною частиною, оскільки саме тут фіксується науковий інструментарій: актуальність теми, об’єкт, предмет, мета та гіпотеза. Важливо, щоб структура основної частини (зазвичай 2–3 розділи) логічно впливала з визначених завдань. Перший розділ традиційно присвячується теоретико-методологічним засадам, де автор аналізує існуючі підходи та парадигми, тоді як наступні розділи мають емпіричний характер і спрямовані на аналіз конкретних процесів чи кейсів міжнародної політики.

Оформлення тексту наукової роботи має відповідати загальноприйнятим технічним стандартам (шрифт Times New Roman, розмір 14 pt, інтервал 1,5, вирівнювання по ширині). Особлива увага приділяється рубрикації: назви розділів та підрозділів повинні бути короткими, змістовними та не збігатися з назвою всієї роботи.

Розділ 1: теоретико-методологічний (огляд ідей та підходів).

Розділ 2: аналітичний (аналіз фактів та подій).

Кожен розділ рекомендується завершувати стислими висновками, що логічно підбивають підсумок проведеного аналізу та готують підґрунтя для наступного етапу викладу.

Висновки – відповіді на кожне із завдань.

Критично важливим аспектом є культура цитування та оформлення посилань, що є запорукою дотримання академічної доброчесності. В українській науковій практиці пріоритетним є стандарт ДСТУ 8302:2015, який регламентує правила складання бібліографічних посилань. Дослідник може використовувати підрядкові зноски (внизу сторінки) або позатекстові посилання у квадратних дужках, проте обраний стиль має бути уніфікованим по всьому тексту роботи.

Список використаних джерел є фінальним акордом структури та відображає якість опрацьованої бази матеріалів. Джерела слід групувати за видами (нормативно-правові акти, монографії, періодичні видання, інтернет-ресурси) або за алфавітним порядком. Цитування та ДСТУ 8302:2015

Кожна запозичена ідея має супроводжуватися посиланням. В Україні основним стандартом є ДСТУ 8302:2015. Важливо розрізняти підрядкові зноски (внизу сторінки) та затекстові посилання (у списку літератури).

Важливо пам'ятати, що наукова робота оцінюється не лише за глибиною змісту, а й за бездоганністю її оформлення, оскільки це свідчить про професійну культуру та відповідальність дослідника.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Які обов'язкові елементи має містити Вступ наукової роботи?
2. Охарактеризуйте логічну послідовність викладу матеріалу в розділах.
3. Які основні вимоги ДСТУ 8302:2015 до оформлення підрядкових зносок?
4. Чим відрізняється список використаних джерел від бібліографічного списку?

ТЕМА 10. НАПИСАННЯ ТА РЕДАГУВАННЯ НАУКОВОГО ТЕКСТУ

1. Стилїстика наукового мовлення

Науковий стиль вимагає логїчності, об'єктивності та точності. Слід уникати емоційних висловів («жахливий конфлікт»), замінюючи їх нейтральними («масштабне збройне зіткнення»). Використовуються вставні слова для зв'язку думок (*отже, таким чином, водночас*).

2. Саморедагування та Peer Review

Дослідник має перевірити текст на «воду» (зайві слова), логічні розриви та граматичні помилки.

Peer Review – це обмін роботами між студентами для взаємної критики, що імітує реальний процес наукового рецензування у журналах.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Які лексичні особливості притаманні науковому стилю мовлення?
2. Чому використання займенника «Я» у наукових текстах українською мовою є небажаним?
3. Опишіть процедуру «Peer Review» та її роль у підвищенні якості дослідження.
4. Які критерії використовуються для саморедагування висновків дослідження?

ТЕМА 11. ПУБЛІЧНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ЗАХИСТ

1. Візуалізація та слайди

Головне правило: слайди – це не заміна доповіді, а її візуальна підтримка. Використовуйте мінімум тексту (не більше 5–6 пунктів на слайд) та максимум інфографіки (схеми, карти, діаграми).

2. Техніки презентації та захист

- Структура виступу: актуальність (1 хв), результати аналізу (3 хв), висновки (1 хв).

- Робота з запитаннями: завжди дякуйте за запитання. Якщо ви не знаєте відповіді, краще чесно визнати, що цей аспект вимагає подальшого вивчення, ніж вигадувати неправдиві факти.

Контрольні запитання для самоперевірки

1. Сформулюйте «правило 10/20/30» для створення ефективних презентацій.
2. Як правильно структурувати доповідь на захисті (таймінг та акценти)?
3. Назвіть 3 прийоми ефективної відповіді на критичні запитання опонентів.
4. Яку роль відіграє інфографіка у представленні складних кількісних даних?

4. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

4.1 Теми семінарських занять

№№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1.	Тема 2. Парадигми та теоретичні підходи до вивчення міжнародних відносин	1
	Тема 3. Проблема, тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження	1
2.	Тема 4. Формулювання гіпотези та визначення методів дослідження	1
	Тема 5. Якісні методи: Case Study, Process Tracing, порівняльний аналіз	1
3.	Тема 6. Кількісні методи та робота з даними в міжнародних відносинах	1
	Тема 7. Інформаційні джерела та Open Source Intelligence (OSINT) в дослідженнях міжнародних відноси	1
4.	Тема 8. Академічна доброчесність та етика наукового дослідження	2
	Разом	8

4.2 Теми практичних занять

№№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1.	Тема 10. Написання та редагування наукового тексту	4
2.	Тема 11. Публічна презентація та захист наукового дослідження	4
	Разом	8

Завдання до семінарських занять

Семінарське заняття 1. *Парадигми та теоретичні підходи до вивчення міжнародних відносин. Проблема, тема, об'єкт, предмет, мета і завдання* **(2 год.)**

Питання для обговорення:

1. Чому об'єкт дослідження завжди ширший за його предмет?
2. Як парадигмальна приналежність дослідника впливає на об'єктивність отриманих результатів?
3. У чому полягає різниця між «науковою проблемою» та «практичною проблемою» у сфері міжнародних відносин?

Завдання за вибором:

1. Оберіть актуальну міжнародну подію та поясніть її з позицій трьох різних парадигм (реалізм, лібералізм, конструктивізм). Як змінюється фокус дослідження залежно від обраного підходу?
2. Запропонуйте тему курсової роботи та сформулюйте для неї об'єкт, предмет, мету та 4 логічно послідовні завдання.
3. Знайдіть у науковій періодиці статтю з міжнародних відносин. Проаналізуйте, чи коректно автор визначив об'єкт та предмет дослідження. Чи відповідають висновки поставленим завданням?
4. Напишіть коротке обґрунтування (1 сторінка) актуальності теми «Вплив кліматичних змін на глобальну безпеку» для сучасної науки про міжнародні відносини.
5. Здійсніть концептуалізацію терміна «цифровий суверенітет». Як це поняття трактується різними науковими школами?

Рекомендована література для підготовки:

1. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 144 с.

2. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 350 с.
3. Корольков В. В. Методологія та організація наукових досліджень у міжнародних відносинах : методичні вказівки. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. 56 с.
4. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид., стер. Київ : Знання, 2006 (та перевидання). 307 с.
5. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2023. 350 p.
6. Marsh D., Stoker G. (Eds.) Theory and Methods in Political Science. 5th ed. London : Palgrave Macmillan, 2021. 444 p.

Методичні рекомендації до заняття:

Під час підготовки до цієї теми студентам слід зосередитися на розумінні того, що вибір методу (наприклад, опитування чи аналіз статистики) завжди залежить від того, яку парадигму ви обрали. Якщо ви реаліст, ви будете рахувати танки; якщо ви конструктивіст – ви будете аналізувати сенс промов лідерів.

Семінарське заняття 2. Формулювання гіпотези та визначення методів дослідження Якісні методи: Case Study, Process Tracing, порівняльний аналіз (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Чи може якісне дослідження бути репрезентативним?
2. Які критерії вибору кейсів для методу Case Study є найбільш значущими?
3. Чому гіпотеза, яка не підтвердилася, все одно має наукову цінність?

Завдання за вибором:

1. До обраної теми дослідження сформулюйте три типи гіпотез: описову, пояснювальну та прогностичну.
2. Оберіть успішний кейс врегулювання міжнародного конфлікту. Визначте, які саме чинники забезпечили успіх, використовуючи логіку якісного аналізу.
3. Проведіть порівняння зовнішньополітичних стратегій двох країн (наприклад, Польщі та Туреччини) щодо регіональної безпеки. Визначте спільні та відмінні риси.
4. Опишіть ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків, що призвели до підписання конкретної міжнародної угоди (наприклад, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС).
5. Розробіть гайд (перелік питань) для напівструктурованого інтерв'ю з дипломатом щодо викликів «цифрової дипломатії».

Рекомендована література для підготовки:

1. Руденко В. М. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2022. 308 с.
2. Beach D., Pedersen R. B. Process Tracing Methods: Foundations and Guidelines. 2nd ed. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2019. 312 p.
3. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2023. 350 p.
4. Marsh D., Stoker G. (Eds.) Theory and Methods in Political Science. 5th ed. London : Palgrave Macmillan, 2021. 444 p.
5. Walliman N. Your Undergraduate Dissertation: The Essential Guide for Success. 4th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2022. 288 p.

Методичні рекомендації до заняття:

Головне завдання студента – навчитися формувати гіпотезу за формулою: «Якщо А, то В, тому що С». Під час вибору методу слід пам'ятати: якщо ваша мета – зрозуміти *чому* щось сталося, обирайте Case Study або Process

Tracing; якщо ж ви хочете порівняти стратегії різних гравців – Порівняльний аналіз.

Семінарське заняття 3. Кількісні методи та робота з даними в міжнародних відносинах. Інформаційні джерела та Open Source Intelligence (OSINT) в дослідженнях міжнародних відносин (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Які обмеження мають кількісні методи в аналізі «високої політики»?
2. Чи може OSINT повністю замінити класичну роботу з архівами?
3. Етика використання даних із соціальних мереж у наукових цілях: де межа?

Завдання за вибором:

1. Проаналізуйте тексти офіційних звернень лідерів двох держав за останній місяць. Підрахуйте частоту вживання ключових слів («безпека», «співробітництво», «загроза») та зробіть висновки про пріоритети.
2. Використовуючи відкриті джерела (Flightradar, MarineTraffic, супутникові знімки Google Earth), реконструйте переміщення вантажів або техніки в зоні певного міжнародного інциденту.
3. Знайдіть дані Світового банку або SIPRI. Побудуйте кореляцію між рівнем ВВП та витратами на оборону для групи країн Східної Європи.
4. Здійсніть критичний аналіз джерела (наприклад, пост у Twitter (X) офіційної особи і пресреліз МЗС). Визначте ступінь маніпулятивності та достовірності.
5. Складіть перелік із 10 спеціалізованих баз даних та архівів, необхідних для дослідження теми «Історія українсько-американських відносин».

Рекомендована література для підготовки:

1. Євтушенко М. П., Хижняк М. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 350 с.

2. Руденко В. М. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2022. 308 с.
3. Jensen S., Nissen A. Open Source Intelligence (OSINT): The New Frontier of Information Gathering. London : Routledge, 2023. 280 p.
4. Pherson R. H., Heuer R. J. Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis. 3rd ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications Inc., 2020. 384 p.
5. Routledge Handbook of Artificial Intelligence and International Relations / Edited by D. Brasioli et al. London : Routledge, 2024. 438 p.

Методичні рекомендації до заняття:

Під час опрацювання цієї теми студентам слід пам'ятати, що цифри самі по собі нічого не доводять. Головна якість дослідника – це інтерпретація. Наприклад, зростання витрат на оборону (дані SIPRI) може означати як підготовку до агресії, так і заміну застарілої техніки з метою модернізації. Завжди поєднуйте кількісні дані з якісним контекстом.

Семінарське заняття 4. Академічна доброчесність та етика наукового дослідження (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Чим «самоплагіат» відрізняється від «цитування власних праць»?
2. Хто несе відповідальність за академічну недоброчесність: студент чи науковий керівник?
3. Яка роль академічної культури у запобіганні корупції в освіті?

Завдання за вибором:

1. Знайдіть у відкритих медіа інформацію про гучні скандали з плагіатом у наукових роботах відомих політиків. Проаналізуйте наслідки для їхньої кар'єри та репутації науки.
2. Оформіть список джерел (5 позицій: книга, стаття, електронний ресурс, нормативний акт, тези конференції) згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 та стилем АРА.

3. Напишіть есе на тему: «Дослідник і Громадянин: чи має право науковець оприлюднювати дані, що можуть зашкодити національним інтересам держави під час війни?».

4. Проведіть експеримент: попросіть ChatGPT написати вступ до вашої теми. Проаналізуйте результат на наявність галюцинацій (вигаданих джерел) та поясніть, чому це є порушенням доброчесності.

5. Розробіть «Кодекс етики молодого дослідника-міжнародника» (5-7 основних принципів).

Рекомендована література для підготовки:

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
2. APA Style (7th ed.). Publication Manual of the American Psychological Association. Washington, DC : American Psychological Association, 2020. 428 p.
3. Лист МОН України № 1/9-43 від 24.01.2020 «Про рекомендації щодо впровадження політики академічної доброчесності».
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування закладів вищої освіти на засадах прозорості та доброчесності : Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 квітня 2025 р. № 576. URL: <https://mon.gov.ua>.
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.
6. Партико З. В. Основи наукових досліджень. Підготовка дисертації : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ : Видавництво Старого Лева, 2020. 232 с.

Методичні рекомендації до заняття:

Студентам рекомендовано пройти безкоштовний онлайн-курс з академічної доброчесності на платформі Prometheus. Під час написання робіт пам'ятайте: краще зробити менше, але власноруч, ніж припуститися помилки, яка може призвести до анулювання результатів дослідження.

Завдання до практичних занять

Практичне заняття 1-2. Написання та редагування наукового тексту

(4 год.)

Завдання:

1. Перепишіть журналістський текст (за вибором) про міжнародний саміт у строгому науковому стилі, уникаючи емоційних епітетів та метафор.
2. Складіть розгорнутий план-проспект першого розділу своєї наукової роботи, визначивши назви параграфів та їхню логічну послідовність.
3. Вставте в текст наукового повідомлення прямі та непрямі цитати, оформивши їх у вигляді підрядкових зносок.
4. Напишіть анотації до своєї роботи українською та англійською мовами (обсяг – до 150 слів кожна).
5. Перевірте текст свого колеги на наявність логічних помилок та «слів-паразитів». Використайте метод «Peer Review».
6. Перетворіть масив статистичних даних про обсяги торгівлі (як приклад) у візуально привабливу та змістовну діаграму/таблицю з відповідним науковим підписом.
7. На основі власно обраних тез підготуйте загальні висновки дослідження, що відповідають поставленим завданням.

Рекомендована література для підготовки:

1. ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.

2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
3. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполук українською мовою. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.
4. Партико З. В. Основи наукових досліджень. Підготовка дисертації : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ : Видавництво Старого Лева, 2020. 232 с.
5. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид., стер. Київ : Знання, 2006. 307 с.
6. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2023. 350 p.

Методичні рекомендації до заняття:

Під час виконання завдань особливу увагу слід приділити трансформації стилістики: науковий текст має бути денотативним, позбавленим метафор та надмірної емоційності, притаманної публіцистиці. При складанні плану-проспекту важливо дотримуватися принципу логічної супідрядності, де назва кожного параграфа розкриває окремий аспект розділу, не дублюючи його назву за змістом.

Оформлення цитат та підрядкових зносок має суворо відповідати ДСТУ 8302:2015; пам'ятайте, що непряма цитата (парафраз) не береться в лапки, але обов'язково потребує посилання на джерело. Під час взаємного рецензування зосередьтеся на пошуку тавтологій та перевірці обґрунтованості висновків, а при візуалізації статистичних даних дбайте про те, щоб кожна діаграма мала заголовок, що повністю пояснює її зміст без звернення до основного тексту.

Практичне заняття 3-4. Публічна презентація та захист наукового дослідження (4 год.)

Завдання:

1. Підготуйте 7-10 слайдів до отриманої теми. Слайди повинні містити мінімум тексту, акцентуючи увагу на візуалізації апарату та результатів дослідження.
2. Сформулюйте сутність свого дослідження за 2 хвилини так, щоб зацікавити потенційного грантодавця.
3. Рольова гра «Публічний захист»: один студент виступає як доповідач, другий – як опонент (готує 2 критичних питання), третій – як секретар (фіксує дискусію).
4. Відпрацювання навичок відповіді на агресивні або некомпетентні запитання аудиторії з дотриманням наукового етикету.
5. Перегляньте відео професійної наукової доповіді (наприклад, з конференції чи виступ провідного експерта). Випишіть 3 прийоми риторики, які ви використаєте у своєму захисті.
6. Напишіть короткий звіт про те, які труднощі виникли під час презентації та як ви плануєте їх усунути у майбутньому.

Рекомендована література для підготовки:

1. Євтушенко М. П., Хижняк М. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 350 с.
2. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 350 с.
3. Круш П. В., Поліщук С. В. Організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 228 с.
4. Руденко В. М. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2022. 308 с.
5. The Chicago Manual of Style (17th ed.). Chicago : University of Chicago Press, 2017. 1146 p.

6. Walliman N. Your Undergraduate Dissertation: The Essential Guide for Success. 4th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2022. 288 p.

Методичні рекомендації до заняття:

Ключовим принципом підготовки мультимедійної презентації є пріоритет візуалізації над текстом: слайди повинні ілюструвати тези доповіді (схеми, карти, ключові цифри), а не дублювати її зміст повністю. Під час підготовки двохвилинного виступу необхідно акцентувати увагу на унікальності дослідження та його прикладній цінності для міжнародної політики, уникаючи складних теоретичних конструкцій на користь чітких аргументів.

У процесі рольової гри «Публічний захист» важливо відпрацювати техніку «активного слухання» та наукового етикету: відповідь на будь-яке запитання опонентів слід починати з подяки за виявлений інтерес до роботи.

При аналізі відео професійних доповідей зверніть увагу на невербальну комунікацію (жести, зоровий контакт) та риторичні прийоми залучення аудиторії, що допоможе мінімізувати стрес під час реального захисту та підвищити переконливість вашої позиції.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість
		годин денна
1.	<i>Тема 1. Наука, знання та методологія в контексті міжнародних відносин</i> - Проаналізувати взаємозв'язок між онтологією (що ми вивчаємо) та епістемологією (як ми це вивчаємо) у сучасних міжнародних відносинах. - Визначити об'єкт, предмет, мету та специфічні функції досліджень у сфері міжнародних відносин. - Порівняти підходи до використання методів соціальних та природничих наук у дослідженнях міжнародної політики. - Скласти глосарій ключових методологічних термінів: «методологія», «теорія», «метод», «методика», «парадигма». - Дослідити роль та значення міждисциплінарних підходів (наприклад, соціології, економіки, інформатики) для аналізу міжнародних проблем. - Підготувати розширений конспект про етапи становлення міжнародних відносин як самостійної наукової дисципліни	6
2.	<i>Тема 2. Парадигми та теоретичні підходи до вивчення міжнародних відносин</i> - Окреслити ключові припущення та основні концепції класичного та неореалізму, а також класичного та неолібералізму. - Здійснити порівняльний аналіз теоретичних позицій конструктивізму та критичних теорій щодо ролі ідентичності та дискурсу в міжнародних відносинах. - Застосувати обрану парадигму (наприклад, Realism) для	6

	пояснення поточної міжнародної події чи конфлікту. - Прочитати уривки з оригінальних робіт трьох провідних теоретиків міжнародних відносин (на вибір) та узагальнити їхній основний внесок у розвиток дисципліни. - Обґрунтувати концепцію «рівнів аналізу» (система, держава, індивід) та пояснити її практичне застосування у дослідженні міжнародних відносин. - Визначити слабкі та сильні сторони неомарксистських та феміністичних підходів до вивчення глобальної політики	
3.	<i>Тема 3. Проблема, тема, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження</i> - Сформулювати дослідницьку проблему на основі актуальної міжнародної події (наприклад, зміна клімату, кібербезпека, торговельні війни). - Визначити межі між об'єктом і предметом дослідження для обраної Вами теми (наприклад, «Роль Twitter» vs. «Вплив соціальних мереж на зовнішню політику»). - Скласти проєкт вступу до наукової роботи, включаючи обґрунтування актуальності та наукової новизни обраної теми. - Проаналізувати п'ять тем ційних каліфікаційних (бакалаврських) робіт за спеціальністю «Міжнародні відносини» та оцінити логічність їхнього формулювання. - Розробити перелік конкретних, вимірних та досяжних завдань, які ведуть до реалізації поставленої мети дослідження. - Знайти та описати приклади вдалих та невдалих формулювань дослідницьких питань у наукових статтях	6

4.	<i>Тема 4. Формулювання гіпотези та визначення методів дослідження</i> - Відпрацювати формулювання робочих гіпотез (позитивних) та нульових гіпотез (негативних) для двох різних дослідницьких питань у сфері міжнародних відносин. - Операціоналізувати абстрактні концепції міжнародних відносин («національна безпека», «м'яка сила», «інституційна стійкість») через емпіричні індикатори. - Обґрунтувати зв'язок між типом гіпотези (описова, пояснювальна, прогностична) та необхідним для її перевірки методом. - Розрізнити кореляційні та причинно-наслідкові гіпотези, навести приклади з міжнародної економіки. - Дібрати відповідні методи збору та аналізу даних, необхідні для тестування обраної гіпотези. - Оцінити критерії валідності та надійності при розробці інструментарію дослідження (наприклад, анкети, протоколи інтерв'ю)	6
5.	<i>Тема 5. Якісні методи: Case Study, Process Tracing, порівняльний аналіз</i> - Прочитати та узагальнити класичне дослідження у сфері міжнародних відносин, що використовує метод Case Study (наприклад, аналіз Карибської кризи). - Визначити ситуації, в яких метод Process Tracing є незамінним для встановлення механізму прийняття зовнішньополітичних рішень. - Скласти порівняльну матрицю для двох історичних випадків (наприклад, дві миротворчі операції ООН) для виявлення спільних та відмінних факторів успіху. - Критично оцінити проблему узагальнення результатів	6

	якісних досліджень та запропонувати способи її мінімізації. - Розробити план застосування методу Process Tracing до аналізу дій однієї держави-учасниці під час міжнародних переговорів. - Обґрунтувати вибір між Single-Case та Multiple-Case підходами для дослідження еволюції міжнародної норми	
	<i>Тема 6. Кількісні методи та робота з даними в міжнародних відносинах</i> - Знайти та описати три великі відкриті кількісні бази даних, які використовуються в IR. - Пояснити різницю між кореляцією та причинністю на прикладах із дослідження глобальних конфліктів. - Дослідити етичні виклики та ризики, пов'язані з використанням Big Data та алгоритмічного аналізу в міжнародній політиці. - Розмежувати дескриптивну (описову) та інференційну (вивідну) статистику та навести приклади їх застосування. - Проаналізувати та оцінити валідність висновків у науковій статті, що базується на кількісному регресійному аналізі. - Скласти перелік ключових статистичних показників, які найчастіше використовуються для вимірювання державного потенціалу	6
	<i>Тема 7. Інформаційні джерела та Open Source Intelligence (OSINT) в дослідженнях міжнародних відносин</i> - Класифікувати та проілюструвати прикладами різні типи джерел інформації: первинні, вторинні, третинні та «сіра література».	6

	- Дослідити та скласти перелік п'яти спеціалізованих інструментів та пошукових систем для проведення OSINT-аналізу. - Розробити чек-лист для критичної оцінки надійності веб-джерела (із застосуванням, наприклад, тесту CRAAP). - Провести міні-розслідування за відкритими джерелами для верифікації інформації про діяльність недержавного актора. - Визначити роль офіційних документів міжнародних організацій (ООН, ЄС, НАТО) як первинних джерел у дослідженні МВ. - Опрацювати методику архівного пошуку та визначити його специфіку для міжнародної тематики	
	<i>Тема 8. Академічна доброчесність та етика наукового дослідження</i> - Проаналізувати нормативно-правові акти (Закон України «Про освіту» або внутрішні положення Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна щодо вимог до академічної доброчесності. - Визначити та проілюструвати прикладами чотири основні види плагіату (дослівний, мозаїчний, самоплагіат тощо). - Дослідити етичні керівні принципи, які регулюють проведення інтерв'ю та опитувань у рамках наукового дослідження (інформована згода, конфіденційність). - Створити власний «Кодекс академічної поведінки» для здобувача бакалаврського рівня. - Оцінити гіпотетичний випадок академічної недоброчесності та запропонувати адекватні способи його вирішення.	6

	- Обґрунтувати важливість коректного цитування для захисту інтелектуальної власності та підвищення якості наукового тексту	
	<i>Тема 9. Структура наукової роботи та вимоги до її оформлення</i> - Вивчити типову структуру бакалаврської кваліфікаційної роботи за спеціальністю «Міжнародні відносини» та порівняти її зі структурою курсової роботи. - Відпрацювати оформлення бібліографічного опису п'яти різних типів джерел (книга, стаття в журналі, електронний ресурс, звіт, архівний документ) відповідно до ДСТУ 8302:2015. - Проаналізувати змістові вимоги до розділів «Вступ» та «Висновки», визначити їхні обов'язкові компоненти. - Створити зразок титульної сторінки та змісту наукової роботи відповідно до вимог нашої кафедри. - Опрацювати правила оформлення додатків, таблиць та рисунків у науковому тексті. - Розробити схему логічної послідовності розміщення джерел у списку використаної літератури	6
	<i>Тема 10. Написання та редагування наукового тексту</i> - Проаналізувати стилістичні особливості наукового мовлення (об'єктивність, безособовість, точність) та знайти приклади їхнього порушення. - Відпрацювати написання логічних переходів (сполучних фраз) між абзацами та структурними частинами тексту. - Здійснити редагування наданого тексту (частини наукової роботи) з метою покращення його стилістики,	9

	граматики та лексичного багатства. - Розробити чек-лист для саморедагування наукової роботи перед її подачею до захисту/публікації. - Узагальнити функції основних аналітичних частин тексту: аргументації, наведення доказів та синтезу. - Написати розширену анотацію (резюме) до наукової статті, що відображає її основний зміст та висновки.	
	<i>Тема 11. Публічна презентація та захист наукового дослідження</i> - Розробити структурний план 7-хвилинної доповіді для захисту кваліфікаційної (бакалаврської) роботи. - Створити макет 5 ключових слайдів презентації, які ілюструють актуальність, методи, результати та висновки дослідження. - Дослідити найкращі практики візуалізації кількісних та якісних даних для презентацій. - Підготувати потенційні відповіді на п'ять типових запитань, які можуть виникнути під час захисту наукової роботи. - Відпрацювати самопрезентацію (практичні вправи на хронометраж доповіді) перед аудиторією або із записом на відео. - Сформулювати перелік рекомендацій за результатами дослідження, орієнтованих на конкретну цільову аудиторію (наприклад, державні органи чи міжнародні організації)	9
	Разом	72

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень міжнародних відносин» застосовуються наступні методи навчання:

1. Організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:
 - словесні: бесіда, лекція;
 - наочні: ілюстрація, демонстрація;
 - практичні: завдання, навчальні задачі, доповіді тощо.
2. Стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:
 - формування інтересу до навчання: пізнавальні кейси, навчальні «екскурсії», методи емоційного/ «оціночного» стимулювання тощо;
 - формування почуття обов'язку і відповідальності: методи навчальних заохочень, досягнень, навчальних вимог;
 - організації і здійснення навчальних дій і операцій: перцептивні, словесні, наочні, аудіовізуальні, практичні;
 - логічні: індуктивні, аналогії;
 - гностичні: проблемно-пошуковий, репродуктивний (інструктаж, ілюстрація, пояснення, практичне тренування);
 - самоврядування навчальними діями: самостійна робота.
3. Контролю (самоконтролю, взаємоконтролю), корекції (самокорекції, взаємокорекції) за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: творчі, проблемно-пошукові.
4. Бінарні, інтегровані (універсальні):
 - навчальна робота під керівництвом викладача (семінарські заняття): кейси, самостійні письмові роботи, ситуативні задачі тощо;
 - самостійна робота здобувачів поза контролем викладача – самостійна робота вдома/на семінарських/практичних заняттях, котра сприяє виробленню навичок самостійної пізнавальної діяльності.

7. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Засвоєння тем розділів (поточний контроль) здійснюється на практичних/семінарських заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне

завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять:

- контроль та оцінювання активності роботи студента під час лекційних і семінарських занять;
- контроль та оцінювання якості підготовки та розробки проектних завдань;
- контроль засвоєння теоретичного та практичного матеріалу;
- контроль та оцінювання вмінь вирішувати ситуаційні та евристичні задачі;
- контроль та оцінювання вмінь проводити дослідження та презентувати їх.

Семестровий підсумковий контроль проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового заліку в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному даною програмою дисципліни.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- письмового експрес-контролю;
- колоквіум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв’язування ситуаційних задач;
- виконанням індивідуальної роботи (доповіді, інформаційні повідомлення, аналітичні огляди, підготовка мультимедійних презентацій, портфоліо здобувача вищої освіти, ведення щоденника тощо).

Зразок тестових питань для поточного контролю

(у кожному питанні лише одна правильна відповідь)

1. Яка основна ознака наукового дослідження відрізняє його від буденного пізнання?
- А) Опора на інтуїцію дослідника
 - Б) Доказовість та системність викладу фактів
 - В) Використання виключно іноземних джерел
 - Г) Відсутність чіткої мети роботи
2. Який елемент наукового апарату визначає сферу реальності, на яку спрямоване дослідження?
- А) Предмет дослідження
 - Б) Об'єкт дослідження
 - В) Гіпотеза дослідження
 - Г) Актуальність теми
3. Що таке «наукова парадигма» у контексті розвитку міжнародних досліджень?
- А) Список термінів у кінці посібника
 - Б) Загальноприйнята система поглядів та методів у межах наукової спільноти
 - В) Особистий стиль написання статті автором
 - Г) Короткий відгук на наукову роботу
4. Яка вимога до теми дослідження є вирішальною для її наукового значення?
- А) Простота формулювання
 - Б) Актуальність
 - В) Велика кількість прикметників у назві
 - Г) Відповідність інтересам широкого загалу
5. Що є типовою помилкою при визначенні мети дослідження?
- А) Використання дієслів «дослідити», «проаналізувати»

- Б) Підміна наукової мети практичним результатом або процесом
- В) Лаконічність формулювання
- Г) Орієнтація на вирішення конкретної наукової проблеми

6. Який рівень наукового знання фокусується на виявленні фундаментальних закономірностей та створенні теорій?

- А) Емпіричний
- Б) Теоретичний
- В) Побутовий
- Г) Технічний

7. Який метод пізнання передбачає розкладання складного явища на окремі частини для їх детального вивчення?

- А) Синтез
- Б) Аналіз
- В) Індукція
- Г) Моделювання

8. Який критерій науковості знання вимагає, щоб твердження було обґрунтоване фактами або логічними висновками?

- А) Суб'єктивність
- Б) Доказовість
- В) Секретність
- Г) Естетичність

9. У чому полягає сутність методу індукції в міжнародних дослідженнях?

- А) Перехід від загальних теорій до пояснення конкретних фактів
- Б) Узагальнення від одиничних спостережень до загальних висновків
- В) Відмова від вивчення історичного контексту
- Г) Порівняння лише двох подібних об'єктів

10. Який метод аналізу передбачає побудову психологічного портрета лідера для розуміння його зовнішньополітичних рішень?

- А) Контент-аналіз
- Б) Когнітивне картування
- В) Івент-аналіз
- Г) Метод Дельфі

11. Що є ключовим інструментом при застосуванні методу івент-аналізу?

- А) Вивчення мемуарів
- Б) Математичний підрахунок кількості зустрічей та заяв
- В) Психологічне тестування дипломатів
- Г) Опис історичних передумов конфлікту

12. Яке джерело інформації має найвищий ступінь офіційної достовірності у міжнародних відносинах?

- А) Стаття в аналітичному блозі
- Б) Міжнародний договір або дипломатична нота
- В) Інтерв'ю опозиційного політика
- Г) Коментар у соціальній мережі

13. Що означає термін «верифікація» наукових даних?

- А) Обов'язковий переклад іноземною мовою
- Б) Процедура перевірки істинності результатів дослідження
- В) Приховування результатів від опонентів
- Г) Зміна назви роботи перед захистом

14. Яке порушення академічної доброчесності полягає у використанні чужих ідей або текстів без посилання на автора?

- А) Фальсифікація
- Б) Плагіат
- В) Самоцитування

Г) Співавторство

15. Що є основною метою методу «кейс-стаді» (case study)?

- А) Поверхневий огляд багатьох країн
- Б) Глибокий і всебічний аналіз конкретного випадку або ситуації
- В) Побудова абстрактної математичної моделі
- Г) Написання короткої новини для ЗМІ

Правильні відповіді:

1-Б, 2-Б, 3-Б, 4-Б, 5-Б, 6-Б, 7-Б, 8-Б, 9-Б, 10-Б, 11-Б, 12-Б, 13-Б, 14-Б, 15-Б/

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення заліку. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40.

Час виконання – до 60 хвилин

Вміст залікового білета й оцінювання відповідей на заліку:

Теоретичне питання 1– 10 балів

Теоретичне питання 2– 10 балів

Тестові питання – 20 балів (10 питань по 2 б. за кожну правильну відповідь)

Оцінка успішності студента є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих розділів.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Будь-яке завдання, виконане з порушенням академічної доброчесності – 0 б.

Критерії оцінювання поточного контролю

Оцінювання семінарських/практичних занять (максимум 4 бали)

4.0 бали – здобувач демонструє глибоке знання матеріалу, аргументовано застосовує теоретичні поняття (парадигми, методи) до конкретних ситуацій. Активна та конструктивна участь у дискусії. Самостійність, чіткість і логічність викладу.

3.0 бали – здобувач володіє основним матеріалом, відповіді загалом коректні. Може висловлювати власну думку, але аргументація не завжди глибока або може бракувати спеціалізованої термінології. Участь у роботі помірна.

2.0 бали – володіння матеріалом часткове або фрагментарне. У відповідях наявні суттєві помилки у трактуванні ключових понять чи методів дослідження. Пасивна участь, потреба у навідних питаннях.

0 – 1 бал – відсутність підготовки до заняття, нездатність відповісти на основні питання теми, демонстрація неволодіння термінологією або повна відсутність роботи.

Оцінювання практичних занять (максимум 12 балів)

10 – 12 балів - робота виконана у повному обсязі та на високому якісному рівні. Бездоганна відповідність змісту завдання та вимогам оформлення (наприклад, ДСТУ). Демонстрація глибокого аналізу, логіки та практичних навичок (наприклад, ідеальна бібліографія, якісне редагування тексту).

7 – 9 балів - робота виконана повністю, зміст відповідає темі, але присутні незначні недоліки в оформленні, цитуванні або структурі. Аналітична частина добра, але не містить елементів оригінальності чи глибинного опрацювання деталей.

4 – 6 балів - робота виконана не в повному обсязі (70–85%). Наявні суттєві помилки у структурі, логіці викладу або оформленні (наприклад, неповний список джерел).

1 – 3 бали - робота виконана не в повному обсязі (50–65%). Якість виконання завдання потребує значного доопрацювання

Критерії оцінювання підсумкового контролю

1-2 питання білету:

10 балів

Здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, грамотно, вільно та аргументовано його викладає. Наводить визначення основних методологічних понять (онтологія, епістемологія, метод, парадигма),

глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого питання. Правильно інтерпретує основні принципи та положення обраної парадигми (наприклад, реалізму чи конструктивізму), демонструє чітке розуміння логіки дослідницького процесу (від проблеми до гіпотези). Виявляє знання основної та додаткової літератури з дисципліни, а також критеріїв академічної доброчесності.

7–9 балів

Здобувач вищої освіти в достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та грамотно його викладає, але подекуди недостатньо аргументовано. Розкриває зміст поставленого питання, використовуючи лише обов'язкову літературу. Демонструє загальне розуміння суті методології, але може мати незначні неточності у формулюванні дослідницької проблеми, об'єкта та предмета. Спроможний пояснити різницю між якісними та кількісними методами, але деталі їхнього застосування можуть бути викладені не повно.

4–6 балів

Здобувач вищої освіти загалом володіє навчальним матеріалом, але не демонструє цілісності засвоєних знань, відповідь має неузгоджений характер. Присутні невідповідності у відповіді щодо основного понятійно-категоріального апарату дисципліни (наприклад, плутанина між гіпотезою та метою), а також граматичні помилки. Відсутнє розуміння специфіки застосування Case Study або OSINT у міжнародних дослідженнях чи правил оформлення бібліографії (ДСТУ). Не може чітко розмежувати теоретичні парадигми.

1–3 бали

Здобувач вищої освіти володіє матеріалом фрагментарно та поверхнево, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Демонструє непослідовне трактування основних парадигм міжнародних відносин (наприклад, Realism, Liberalism), плутається в логіці формулювання гіпотези та виборі методів дослідження. Не володіє ключовою термінологією (наприклад, не може

пояснити, що таке Process Tracing або операціоналізація). Демонструє низьку загальну та академічну грамотність.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел під час складання заліку студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

9. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

Поточний контроль та самостійна робота											Разом	Залікова робота	Сума	
Д	Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	Тема 9	Тема 10				Тема 11
	4	4	4	4	4	4	4	4	4	12	12	60	40	100

Для допуску до складання підсумкового контролю (заліку) здобувач вищої освіти протягом семестру повинен набрати не менше 10 балів (поточна успішність). В умовах дії обставин непереборної сили, **як виняток**, студент може бути допущеним з меншою кількістю балів.

10. ЗАРАХУВАННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ДОДАТКОВИХ АКТИВНОСТЕЙ

1. Зарахування сертифікованих курсів

Здобувачі вищої освіти можуть отримати додаткові бали за успішне проходження дистанційних курсів або тренінгів на провідних освітніх платформах (Coursera, Prometheus тощо), які тематично пов'язані зі змістом дисципліни.

Умови зарахування:

- Студент має надати викладачеві офіційний документ (сертифікат або свідоцтво), що підтверджує успішне завершення курсу.
- Курс має бути погоджений з викладачем. Рекомендується обговорити вибір курсу заздалегідь.
- За успішне проходження одного курсу може бути зараховано до 5 балів додаткової поточної успішності.

2. Зарахування активної участі в наукових заходах

Додаткові бали можуть бути нараховані за активну участь у наукових конференціях, семінарах, публікацію тез досліджень.

Умови зарахування:

- Студент має надати офіційне звернення до викладача.
- До звернення необхідно додати підтверджуючі документи (сертифікати учасника конференції, копії наукових публікацій, витяги з протоколів тощо).

Кількість балів:

- Участь з доповіддю на науково-практичній конференції: до 5 балів.
- Публікація тез конференції: до 5 балів.

Кожне звернення розглядається індивідуально. Рішення про зарахування додаткових балів приймається згідно з нормативно-правовими документами, що діють у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

Незалежно від кількості додаткових активностей, максимальна кількість балів поточної успішності **не може перевищувати 60 балів**.

У кінці семестру сумуються всі отримані студентом бали. Вказані вище види і форми засвоєння навчального курсу дають можливість набрати 60 балів та 40 балів за залікову роботу. Отже, максимальна кількість балів – 100.

11. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
0–49	не зараховано
50–69	зараховано
70–89	
90–100	

12. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІКУ)

Теоретичні питання

1. Визначте поняття наукового дослідження та окресліть його основні ознаки.
2. Схарактеризуйте специфіку об'єкта та предмета досліджень у сфері міжнародних відносин.
3. Обґрунтуйте роль наукових досліджень у формуванні зовнішньої політики держави.
4. Розкрийте основні критерії науковості знання: системність, доказовість, перевірюваність.
5. Класифікуйте місце теорії міжнародних відносин у сучасній системі соціально-гуманітарного знання.
6. Порівняйте емпіричний та теоретичний рівні пізнання, вказавши на їхній взаємозв'язок.
7. Проаналізуйте основні етапи розвитку наукових поглядів на міжнародні відносини.
8. Поясніть зміст терміна «парадигма» та опишіть механізм зміни парадигм у теорії міжнародних відносин.
9. Сформулюйте вимоги до вибору теми дослідження з точки зору її актуальності.
10. Виділіть типові помилки при визначенні мети та завдань наукової роботи.
11. Продемонструйте правила співвідношення об'єкта та предмета дослідження на конкретному прикладі.
12. Опишіть види наукових гіпотез та назвіть методи їх перевірки.
13. Побудуйте типову структуру програми наукового дослідження міжнародних відносин.
14. Здійсніть дефініцію ключових термінів обраної предметної галузі.
15. Обґрунтуйте необхідність вибору теоретико-методологічної бази дослідження.

16. Диференціюйте поняття «наукова проблема» та «проблемна ситуація» у світовій політиці.
17. Розмежуйте поняття «метод», «методика» та «методологія» наукового пізнання.
18. Застосуйте загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) до вивчення міжнародної події.
19. Доведіть переваги системного підходу при аналізі міжнародних систем.
20. Використайте порівняльний метод для аналізу зовнішньої політики двох країн.
21. Оцініть можливості історико-генетичного методу у вивченні тривалих міжнародних процесів.
22. Опишіть процедуру застосування контент-аналізу при вивченні політичних текстів.
23. Розкрийте сутність та алгоритм методу івент-аналізу.
24. Поясніть, як когнітивне картування допомагає зрозуміти логіку прийняття рішень лідерами.
25. Розробіть алгоритм побудови сценаріїв у міжнародному прогнозуванні.
26. Схарактеризуйте етапи проведення експертного опитування за методом Дельфі.
27. Проілюструйте застосування теорії ігор для моделювання міжнародних конфліктів.
28. Обґрунтуйте доцільність вибору методу кейс-стаді для вивчення локальних криз.
29. Класифікуйте види моделювання міжнародних відносин (фізичне, математичне, імітаційне).
30. Зіставте кількісні та якісні методи аналізу в сучасній політичній науці.
31. Сформулюйте основні положення дискурс-аналізу як інструменту деконструкції міжнародних смислів.

32. Систематизуйте види джерел у дослідженнях міжнародних відносин.
33. Визначте особливості роботи з офіційними дипломатичними документами.
34. Оцініть ступінь достовірності мемуаристики та преси як джерел інформації.
35. Здійсніть верифікацію фактів при роботі з суперечливими джерелами.
36. Оформіть (продемонструйте) бібліографічний опис різних типів джерел згідно з ДСТУ.
37. Підкресліть значення архівних матеріалів для досліджень у галузі історії дипломатії.
38. Інтерпретуйте роль статистичних даних у доведенні наукових тез.
40. Складіть вимоги до змісту та обсягу тез наукової доповіді.
41. Узагальніть вимоги до написання вступу та висновків наукової роботи.
42. Розрізніть стилі оформлення покликань.
43. Визначте роль апробації у процесі визнання наукових результатів.
49. Розкрийте зміст поняття академічної доброчесності.
50. Поясніть принципи захисту інтелектуальної власності в науці.
51. Проаналізуйте етичні дилеми при роботі з конфіденційною інформацією.
52. Опишіть відповідальність науковця перед суспільством за результати праці.
55. Порівняйте форми наукових комунікацій: конференції, круглі столи, симпозіуми.
56. Назвіть і опишіть провідні аналітичні центри України та світу.
57. Опишіть шлях здобуття наукових ступенів в Україні.
58. Визначте критерії якості наукового періодичного видання.
59. Сформулюйте переваги концепції «відкритої науки».
60. Оцініть вплив академічної мобільності на якість наукових розробок.

13. ЗРАЗОК ЗАЛКОВОГО БІЛЕТА

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Спеціальність: Міжнародні відносини

Освітня програма «Міжнародні відносини»

Семестр: 2

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр

Навчальна дисципліна: Основи наукових досліджень міжнародних відносин

ЗАЛКОВИЙ БІЛЕТ (ЗАВДАННЯ) № 1

1. Розкрийте зміст поняття академічної доброчесності (10 балів).
2. Поясніть принципи захисту інтелектуальної власності в науці (10 балів).
3. Тестові питання (20 балів)

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин
протокол №1 від «25» серпня 2025 р.

Завідувачка кафедри _____ (Наталія ВІННИКОВА)

Екзаменаторка _____ (Ганна ПАНАСЕНКО)

Зразок тестових питань для підсумкового контролю

(у кожному питанні лише одна правильна відповідь, яка оцінюється в 2 бали)

1. Яка ознака наукового знання передбачає можливість його відтворення та підтвердження іншими дослідниками за тих самих умов?
А) Суб'єктивність
Б) Перевірюваність
В) Авторитарність

Г) Конфіденційність

2. Що є «об'єктом» дослідження у міжнародних відносинах?

А) Вузька частина проблеми, яку вивчає автор

Б) Певна сфера реальності, на яку спрямований пізнавальний процес

В) Результат, який планується отримати в кінці роботи

Г) Список використаних джерел та літератури

3. Як називається наукове припущення, що потребує перевірки та доведення?

А) Аксиома

Б) Гіпотеза

В) Теорія

Г) Глосарій

4. Який метод передбачає рух думки від окремих фактів до загальних узагальнень?

А) Дедукція

Б) Індукція

В) Класифікація

Г) Абстрагування

5. Який підхід розглядає міжнародні відносини як цілісну сукупність елементів, що взаємодіють між собою?

А) Історичний

Б) Системний

В) Описовий

Г) Інтуїтивний

6. Як називається метод збору кількісних даних шляхом систематичного підрахунку одиниць змісту в текстах?

- А) Контент-аналіз
- Б) Кейс-стаді
- В) Експертне інтерв'ю
- Г) Когнітивне картування

7. Який рівень наукового пізнання базується на безпосередньому спостереженні та зборі фактів?

- А) Теоретичний
- Б) Емпіричний
- В) Абстрактний
- Г) Аксиоматичний

8. Що є головною вимогою до мети наукового дослідження?

- А) Велика кількість використаних епітетів
- Б) Орієнтація на кінцевий результат
- В) Відповідність особистим уподобанням викладача
- Г) Обсяг не менше трьох сторінок тексту

9. Яке поняття є найбільш широким за обсягом у наукознавстві?

- А) Метод
- Б) Методика
- В) Методологія
- Г) Прийом

10. Який елемент вступу наукової роботи обґрунтовує, чому дане питання важливо вивчати саме зараз?

- А) Новизна
- Б) Актуальність
- В) Апробація
- Г) Гіпотеза

Правильні відповіді:

1-Б, 2-Б, 3-Б, 4-Б, 5-Б, 6-А, 7-Б, 8-Б, 9-В, 10-Б.

14. ПОЛІТИКА КУРСУ («ПРАВИЛА ГРИ») Й АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

1. Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
2. Освоєння дисципліни передбачає обов'язкове відвідування лекцій і семінарських занять, а також самостійну роботу. Перескладання заліку відбувається за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
3. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
4. Якщо студент відсутній з поважної причини, він презентує виконані завдання під час самостійної підготовки та консультації.
5. Курс передбачає роботу за командами.
6. Передбачено перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, відповідно до Порядку визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.
7. Здобувачі вищої освіти мають слідувати принципам академічної доброчесності. У разі виявлення факту плагіату у виконаних роботах здобувач отримує за завдання 0 балів. У разі використання заборонених джерел на заліку здобувач вищої освіти на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Політика академічної доброчесності є основою навчального процесу в курсі «Основи наукових досліджень міжнародних відносин». Вона спрямована на забезпечення чесності, прозорості та відповідальності в академічній діяльності. Студенти повинні усвідомлювати важливість дотримання етичних стандартів у своїй навчальній діяльності: дотримання принципів чесності у виконанні навчальних завдань, проєктів та досліджень; створення власних ідей,

концепцій і рішень, а також правильне цитування джерел; усвідомлення наслідків своїх дій у навчальному процесі.

Заборона на: використання чужих ідей, текстів або результатів досліджень без належного посилання на авторів; подання неправдивої інформації про власні досягнення або роботи інших студентів; несанкціоноване співробітництво в рамках виконання індивідуальних завдань; використання заборонених матеріалів або допомоги інших осіб під час екзамену.

Студенти курсу «Основи наукових досліджень міжнародних відносин» зобов'язані:

- Ознайомитися з політикою академічної доброчесності в Університеті та дотримуватись її.
- Своєчасно повідомляти викладачку про випадки порушення академічної доброчесності.
- Виконувати навчальні завдання самостійно та відповідально.

У разі виявлення академічних порушень, до студентів можуть бути застосовані такі заходи:

- Попередження: усне або письмове попередження про порушення.
- Оцінка «0»: зарахування нульової оцінки за конкретне завдання або проєкт.
- Виключення: відрахування з університету у разі повторних або серйозних порушень.

У рамках курсу студенти можуть отримати консультації та підтримку щодо:

- Написання наукових робіт та правильного цитування.
- Розуміння концепцій академічної доброчесності.
- Вирішення конфліктних ситуацій та непорозумінь у навчальному процесі.

Дотримання академічної доброчесності є спільною відповідальністю всіх учасників навчального процесу.

15. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.
2. ДСТУ 3008:2015. Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с.
3. ДСТУ 3582:2013. Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполук українською мовою. Загальні вимоги та правила. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
5. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.
6. Лист МОН України № 1/9-43 від 24.01.2020 «Про рекомендації щодо впровадження політики академічної доброчесності».
7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування інструментів та механізмів для трансформації різних сфер функціонування закладів вищої освіти на засадах прозорості та доброчесності : Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 квітня 2025 р. № 576. URL: <https://mon.gov.ua> (<https://drive.google.com/file/d/1n0-D5GcS-6rXA3i0QaI89Km41uVnRZEw/view>)
8. APA Style (7th ed.). Publication Manual of the American Psychological Association. Washington, DC : American Psychological Association, 2020. 428 p.
9. The Chicago Manual of Style (17th ed.). Chicago : University of Chicago Press, 2017. 1146 p.

10. MLA Handbook (9th ed.). New York : Modern Language Association of America, 2021. 360 p. (
11. Harvard Style. Cite Them Right: The Essential Referencing Guide / R. Pears, G. Shields. 12th ed. London : Bloomsbury Academic, 2022. 232 p.
12. Євтушенко М. П., Хижняк М. С. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 350 с.
13. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. та доповн. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 144 с.
14. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 350 с.
15. Руденко В. М. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Каравела, 2022. 308 с.
16. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 5-те вид., стер. Київ : Знання, 2006 (та перевидання). 307 с.
17. Creswell J. W., Creswell J. D. Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 6th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2023. 350 p.
18. Marsh D., Stoker G. (Eds.) Theory and Methods in Political Science. 5th ed. London : Palgrave Macmillan, 2021. 444 p.
19. Pherson R. H., Heuer R. J. Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis. 3rd ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications Inc., 2020. 384 p.

Допоміжна література

1. Корольков В. В. Методологія та організація наукових досліджень у міжнародних відносинах : методичні вказівки. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2021. 56 с.
2. Круш П. В., Поліщук С. В. Організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 228 с.
3. Мальська М. П., Гаталяк О. П. Організація наукових досліджень у туризмі : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 136 с.

4. Партико З. В. Основи наукових досліджень. Підготовка дисертації : навч. посіб. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ : Видавництво Старого Лева, 2020. 232 с.
5. Beach D., Pedersen R. B. Process Tracing Methods: Foundations and Guidelines. 2nd ed. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2019. 312 p.
6. Jensen S., Nissen A. Open Source Intelligence (OSINT): The New Frontier of Information Gathering. London : Routledge, 2023. 280 p.
7. Routledge Handbook of Artificial Intelligence and International Relations / Edited by D. Brasioli et al. London : Routledge, 2024. 438 p.
8. Walliman N. Your Undergraduate Dissertation: The Essential Guide for Success. 4th ed. Thousand Oaks, CA : SAGE Publications, 2022. 288 p.

16. ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ, ВІДЕОЛЕКЦІЇ, ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Chatham House (The Royal Institute of International Affairs) <https://www.chathamhouse.org/>
2. Correlates of War (COW) Project: <http://www.correlatesofwar.org/>
3. Foreign Affairs <https://www.foreignaffairs.com/>
4. NATO Review <https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions.htm>
5. Purdue Online Writing Lab (OWL): <https://owl.purdue.edu/>
6. Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEP): <https://plato.stanford.edu/>
7. UNdata (United Nations Data Portal): <http://data.un.org/>
8. World Bank Open Data Catalog: <https://data.worldbank.org/>

17. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Блок 1. Методологія та організація наукової діяльності

1. **Абстрагування** – метод наукового пізнання, що полягає у відволіканні від несуттєвих властивостей предмета задля виділення головних ознак.

2. **Актуальність теми** – ступінь важливості наукового дослідження в даний момент для вирішення практичних або теоретичних проблем міжнародних відносин.
3. **Апробація** – оприлюднення та критична оцінка результатів дослідження (на конференціях, семінарах).
4. **Аргументація** – сукупність доводів, що використовуються для підтвердження істинності висунутих тез.
5. **Аспірантура** – форма підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.
6. **Гіпотеза** – наукове припущення, що висувається для пояснення певних явищ і потребує перевірки.
7. **Дедукція** – метод міркування від загального до часткового.
8. **Дискурс-аналіз** – метод вивчення політичних текстів та промов у контексті соціокультурних умов їх створення.
9. **Доказовість** – логічна обґрунтованість положень наукової праці.
10. **Достовірність** – характеристика знання, що вказує на його відповідність реальності, підтверджену фактами.
11. **Евристика** – сукупність логічних прийомів і методів пошуку нових знань та вирішення завдань.
12. **Емпіричне дослідження** – етап пізнання, заснований на безпосередньому досвіді, спостереженні та зборі фактів.
13. **Завдання дослідження** – конкретні кроки, спрямовані на досягнення поставленої мети.
14. **Закономірність** – стійкий, повторюваний зв'язок між явищами міжнародного життя.
15. **Індукція** – метод міркування від часткових фактів до загальних висновків.
16. **Інновація наукова** – новий результат, отриманий у ході дослідження (новий підхід, класифікація, метод).
17. **Інтерпретація** – пояснення та тлумачення змісту даних, текстів або подій.

18. **Концептуалізація** – процес визначення основних понять та теоретичної рамки дослідження.
19. **Концепція** – система поглядів на певне явище; основна ідея дослідження.
20. **Критерій науковості** – сукупність вимог, яким має відповідати наукове знання (системність, перевірюваність, критичність).
21. **Метод дослідження** – спосіб досягнення мети та розв'язання наукових завдань.
22. **Методологія** – вчення про сукупність методів, принципів та підходів до наукового пізнання.
23. **Мета дослідження** – кінцевий результат, якого хоче досягти дослідник.
24. **Наукова новизна** – те, що вперше вводиться в науковий обіг у результаті конкретного дослідження.
25. **Наукова праця** – результат дослідження, зафіксований у письмовій формі (стаття, тези, курсова, диплом).
26. **Науковий апарат** – вступна частина роботи (об'єкт, предмет, мета, завдання, методи).
27. **Науковий напрям** – сфера досліджень наукового колективу, що вирішує певне фундаментальне завдання.
28. **Науковий факт** – подія чи явище, що пройшли перевірку та зафіксовані в наукових термінах.
29. **Наукова школа** – колектив учених, об'єднаних спільною методологією та лідером.
30. **Об'єкт дослідження** – сфера реальності (явище, процес), на яку спрямоване пізнання.
31. **Об'єктивність** – незалежність наукових висновків від суб'єктивних уподобань дослідника.
32. **Парадигма** – сукупність теоретичних та методологічних настанов, прийнятих науковою спільнотою на певному етапі.
33. **Понятійно-категоріальний апарат** – система ключових термінів, що використовуються в дослідженні.

- 34. **Предмет дослідження** – конкретні властивості, сторони чи зв'язки об'єкта, які вивчаються безпосередньо.
- 35. **Принцип науковості** – вимога будувати дослідження на перевірених даних та логічній послідовності.
- 36. **Проблема наукова** – суперечливе питання, що потребує вирішення через брак знань.
- 37. **Рецензія** – критичний відгук фахівця на наукову роботу.
- 38. **Синтез** – поєднання окремих елементів у єдине ціле для отримання комплексного знання.
- 39. **Системний підхід** – розгляд об'єкта як цілісної системи взаємопов'язаних елементів.
- 40. **Теоретичне дослідження** – рівень пізнання, пов'язаний з узагальненням результатів та формулюванням законів.
- 41. **Теорія** – найвищий рівень наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності реальності.

Блок 2. Специфічні методи аналізу міжнародних відносин

- 42. **Актор** – учасник міжнародних відносин (держава, міжнародна організація тощо).
- 43. **Аналіз документів** – вивчення офіційних паперів, угод, стратегій як джерел інформації.
- 44. **Балканський метод (метод аналогій)** – порівняння сучасних подій з історичними прецедентами.
- 45. **Верифікація** – процес перевірки істинності наукових положень через емпіричні дані.
- 46. **Глобалістика** – міждисциплінарна галузь, що вивчає загальнопланетарні проблеми.
- 47. **Геополітичний аналіз** – вивчення впливу географічних чинників на політику держав.
- 48. **Дельфі-метод** – метод експертного оцінювання через багаторазове анонімне опитування.

49. **Евристичне моделювання** – створення спрощених моделей міжнародних процесів для пошуку рішень.
50. **Евент-аналіз** – метод обробки інформації про події для виявлення тенденцій міжнародного життя.
51. **Експертне опитування** – збір думок фахівців з певної міжнародної проблеми.
52. **Івент-стрім (потік подій)** – послідовність міжнародних актів, що підлягають кількісному аналізу.
53. **Кейс-стаді** – поглиблене вивчення окремого конкретного випадку або конфлікту.
54. **Кількісні методи** – методи, засновані на математичній обробці числових даних.
55. **Контент-аналіз** – метод формалізованого аналізу змісту текстів (підрахунок слів, тем).
56. **Когнітивне картування** – аналіз системи сприйняття та переконань політичних лідерів.
57. **Компаративістика (порівняльний метод)** – зіставлення двох або більше міжнародних об'єктів.
58. **Критична теорія** – підхід, що фокусується на зміні соціального та міжнародного порядку, а не лише на його описі.
59. **Моделювання** – відтворення характеристик об'єкта на штучно створеному зразку.
60. **Моніторинг міжнародний** – систематичне відстеження процесів у світовій політиці.
61. **Наратив** – викладення подій у формі зв'язної розповіді, що має певну ідеологічну спрямованість.
62. **Прогнозування міжнародне** – наукове передбачення майбутніх станів міжнародної системи.
63. **Регіональні студії** – комплексне вивчення окремих географічних та політичних регіонів.

64. **Сценарій** – гіпотетична картина розвитку подій у часі (оптимістичний, песимістичний, реалістичний).
65. **Ситуаційний аналіз** – вивчення конкретної сукупності обставин у міжнародних відносинах.
66. **Теорія ігор** – математичний метод вивчення оптимальних стратегій у конфліктних ситуаціях.
67. **Фальсифікація** – це навмисна зміна чи модифікація вже існуючих даних, показників, результатів експериментів, цитат або посилань у такий спосіб, щоб вони відповідали гіпотезі дослідника або створювали ілюзію успішного дослідження.
68. **Факторний аналіз** – визначення головних чинників, що впливають на розвиток подій.

Блок 3. Робота з джерелами та оформлення результатів

69. **Абревіатура** – скорочене слово або словосполучення, утворене з перших літер або частин слів. У науковому тексті потребує розшифровки при першому згадуванні.
70. **Анотація** – стисла характеристика змісту наукової праці (статті, книги), що розкриває її мету, методи та головні результати.
71. **Бібліографія** – впорядкований за певними правилами (алфавітними або хронологічними) список джерел та літератури; також галузь знань про опис видань.
72. **Витяги** – фрагменти тексту, дослівно виписані з джерела для подальшого аналізу або цитування в роботі.
73. **Вторинні джерела** – наукові праці (статті, монографії, огляди), що аналізують, інтерпретують або синтезують дані, отримані з першоджерел.
74. **Глосарій** – словник спеціальних термінів, архаїзмів або маловідомих слів, що вживаються у певній науковій праці.
75. **Державний стандарт (ДСТУ)** – нормативний документ, що встановлює обов'язкові правила та вимоги до термінології, оформлення текстів та бібліографічних описів в Україні.

76. **Дискусія наукова** – метод вирішення спірного питання шляхом публічного обміну аргументами між науковцями з метою пошуку істини.
77. **Джерелознавство** – допоміжна дисципліна, що вивчає походження, достовірність та методи критичної оцінки джерел інформації.
78. **Емпірична база** – сукупність первинних даних (статистика, результати опитувань, документи), на основі яких проводиться практичне дослідження.
79. **Індекс цитування** – наукометричний показник, що визначає авторитетність науковця на основі кількості посилань на його публікації в інших працях.
80. **Класифікація** – система розподілу об'єктів або понять на класи, групи чи типи за суттєвими спільними ознаками.
81. **Курсова робота** – вид самостійного навчально-наукового дослідження студента, спрямований на поглиблення знань з певної дисципліни.
82. **Літературний огляд** – критичний аналіз існуючих наукових праць за обраною темою, що дозволяє визначити ступінь її вивченості та актуальності.
83. **Метадані** – структурована інформація, що описує ресурс (автор, назва, DOI, ключові слова) для полегшення його пошуку в цифрових базах.
84. **Монографія** – наукове видання, що містить всебічне дослідження однієї проблеми, підготовлене одним автором або колективом авторів.
85. **Наукометрія** – галузь науки, що вивчає динаміку розвитку наукової діяльності через кількісні методи та статистичний аналіз публікацій.
86. **Нотатки** – короткі записи, що фіксують основні тези або власні думки дослідника під час опрацювання наукової літератури.
87. **Парафраз** – переказ змісту чужої праці власними словами. Вимагає обов'язкового посилання на автора для уникнення академічного плагіату.
88. **Першоджерела** – оригінальні матеріали, створені в досліджуваній період (архівні документи, міжнародні договори, промови політиків, закони).
89. **Плагіат** – оприлюднення чужих наукових результатів (тексту, ідей, даних) під своїм іменем без належного цитування джерела.
90. **Посилання (цитування)** – формалізована вказівка на джерело інформації, яка використовується безпосередньо в тексті наукової роботи.

91. **Реферат** – короткий письмовий виклад змісту однієї або декількох праць із критичною оцінкою основних положень.
92. **Синтаксис наукового тексту** – особливості побудови речень (використання вставних слів, пасивних конструкцій, логічних зв'язків), що забезпечують точність викладу.
93. **Скептицизм науковий** – методологічна позиція, що полягає у сумніві щодо будь-яких тверджень, які не мають достатнього емпіричного підтвердження.
94. **Стаття наукова** – публікація, що містить опис результатів завершеного або етапу триваючого дослідження конкретної проблеми.
95. **Структура дослідження** – логічна архітектура роботи (вступ, розділи, висновки), що відображає підпорядкованість її частин єдиній меті.
96. **Тези** – гранично стисло та чітко сформульовані основні положення наукової доповіді чи майбутньої статті.
97. **Термінологія** – сукупність термінів (слів із фіксованим значенням), що утворюють понятійний апарат конкретної галузі знань.
98. **Типологія** – метод наукового пізнання, що полягає у групуванні об'єктів за ідеальними типами або узагальненими моделями.
99. **Узагальнення** – метод мислення, за допомогою якого встановлюються спільні властивості предметів та здійснюється перехід від одиничного до загального.
100. **УДК (Універсальна десяткова класифікація)** – міжнародна система класифікації знань, що використовується для індексації тем наукових праць у бібліотеках.
101. **Цитування** – точне (дослівне) відтворення фрагмента тексту іншого автора, взяте в лапки з обов'язковим вказанням джерела.
102. **Чернетка** – попередній, робочий варіант тексту, що підлягає подальшому редагуванню, доопрацюванню та перевірці.

ДОДАТКИ (ЗРАЗКИ ОФОРМЛЕННЯ)

Додаток А

Приклад оформлення титульного аркуша курсової роботи

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних відносин

Курсова робота

з дисципліни «Міжнародна політика та політичні комунікації»

(тема)

Студента(-ки) 1 курсу групи ____
спеціальності СЗ «Міжнародні
відносини»
освітньої програми «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

(ПІБ)

Керівник: _____

(посада, ПІБ)

Кількість балів _____

Члени комісії:

(підпис)

(ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

Харків – 20 ____

Зразок оформлення змісту курсової роботи

Назва розділів, підрозділів	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ (НАЗВА КРАЇНИ/РЕГІОНУ)	6
1.1. Концептуальні підходи до аналізу міжнародної політики та комунікаційних стратегій у сучасній науковій думці	6
1.2. Нормативно-правове та інституційне забезпечення зовнішньої політики (назва країни)	10
1.3. Роль цифрової дипломатії та стратегічних комунікацій у сучасній системі міжнародних відносин	14
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ (НАЗВА КРАЇНИ)	18
2.1. Геополітичні пріоритети та національні інтереси (назва країни) в умовах глобальних трансформацій	18
2.2. Аналіз системи державного управління зовнішньою політикою: роль МЗС та комунікаційних агенцій	22
2.3. Взаємодія (назва країни) з міжнародними організаціями та ключовими глобальними акторами	26
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНИЙ ВИМІР ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ (НАЗВА КРАЇНИ)	30
3.1. Особливості використання інструментів «м'якої сили» та публічної дипломатії у просуванні державних інтересів	30
3.2. Протидія сучасним гібридним загрозам та дезінформації в системі міжнародної безпеки	34
3.3. Прогнозні сценарії трансформації міжнародного статусу (назва країни) до 2030 року	38
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ	50

Типова структура курсової роботи з дисципліни

«Міжнародна політика та політичні комунікації»

Вступ

1. Теоретико-методологічні аспекти дослідження сучасної ролі країни/регіону в системі міжнародних відносин

1.1. Стан наукової розробки проблеми (огляд вітчизняних та іноземних джерел).

1.2. Категоріально-понятійний апарат (дефініції політичної комунікації, зовнішньої політики та міжнародного акторства).

1.3. Методологія дослідження: поєднання загальнонаукових методів з інструментами прикладного аналізу.

2. Характеристика зовнішньополітичного потенціалу та комунікаційного інструментарію країни

2.1. Пріоритетні напрями зовнішньої політики та стратегія національної безпеки.

2.2. Інформаційно-комунікаційна складова дипломатичної служби (структура МЗС, цифрові платформи).

2.3. Участь актора у вирішенні глобальних проблем (екологія, міграція, цифрова безпека) як елемент міжнародного позиціонування.

3. Аналіз ефективності політичних комунікацій та стратегічні перспективи актора

3.1. Аналіз комунікаційних кампаній або дипломатичних ініціатив актора.

3.2. Виклики та загрози: вплив дезінформації, кіберзагроз та використання ШІ на міжнародний імідж країни.

3.3. Моделювання майбутньої ролі країни в архітектурі нової міжнародної безпеки.

Висновки

Список використаних джерел

Приклад оформлення таблиць і рисунків

Таблиця 2.1

Динаміка індексу вразливості до дезінформації в країнах Східної Європи за 2021–2025 рр. (бали)

Країна	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Україна	46	44	52	58	61
Польща	54	53	50	49	48
Словаччина	41	39	37	35	34
Румунія	49	47	46	45	—

— інформація очікується

Джерело: [15, с. 73]

Таблиця 3.1

Основні канали поширення міжнародно-політичної інформації в Україні у 2022–2024 рр. (%)

Канал комунікації	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Соціальні мережі	62	68	71
Онлайн-медіа	54	56	58
Телебачення	48	42	39
Друкована преса	9	7	6

Джерело: складено автором за даними [21]

Рис. 2. Рівень сприйняття загрози дезінформації населенням у 2021–2025 рр., %
Складено автором за джерелом: [19]

Рис. 3. Розподіл джерел новин серед молоді (18–25 років), %

Рис. 4. Рівень довіри до міжнародних медіа в Україні у 2020–2024 рр., %
Складено автором за даними: [15, с. 73]

Приклади бібліографічного опису

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги:	
Один автор Два або три автори Чотири і більше авторів Автор(и) та редактор(и)/ упорядники Без автора (за назвою)	1. Курбан О. Інформаційні війни в цифрових медіа. Київ : Центр вільної преси, 2024. 280 с. 2. Піпченко Н. О. Європейські комунікації : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ : Вадекс, 2023. 144 с. 1. Горбулін В. П., Бадрак В. В. Над прірвою. 200 років російської війни проти України. Київ : Брайт Букс, 2023. 288 с. 2. Фармагей О. І., Мельник Д. В. Стратегічні комунікації в секторі безпеки : підручник. Київ : Ліра-К, 2024. 312 с. 1. Міжнародні відносини та світова політика : навч. посіб. / О. М. Кузь та ін. ; за ред. О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2023. 210 с. 1. Глобальні тренди міжнародних відносин : монографія / О. І. Брусиловська та ін. ; за заг. ред. С. І. Даниленка. Київ : Вадекс, 2023. 532 с. 1. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство : монографія / за ред. В. Смоля. Київ : Інститут історії України НАНУ, 2023. 264 с.
Багатотомні видання	1. Велика українська енциклопедія / редкол.: А. М. Киридон (голова) та ін. Київ : Енциклопедичне видавництво, 2023. Т. 3 : Апа-Аят. 712 с.
Автореферати та дисертації Законодавчі та нормативні документи	1. Шевченко А. В. Стратегічні комунікації в системі публічної дипломатії України : дис. ... д-ра філос. (PhD) : 291 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2024. 215 с. 1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2024 року «Про Стратегію морської безпеки України» : Указ Президента України від 17.07.2024 р. № 461/2024. <i>Офіційний вісник України</i>. 2024. № 65. ст. 3410. 2. Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на період до 2026 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 р. № 1155-р. <i>Голос України</i>. 2022. 15 груд. (№ 254).
Стандарти	1. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : УкрНДНЦ, 2016. 17 с. 2. ДСТУ ISO/IEC 27001:2023. Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності (ISO/IEC 27001:2022, IDT). [Чинний від 2024-01-01]. Київ, 2023. 32 с.
Частина видання (стаття у книзі)	1. Дубов Д. В. Роль штучного інтелекту в трансформації дипломатичного протоколу. <i>Цифрова дипломатія: виклики та можливості</i> : зб. наук. пр. Київ, 2024. С. 45–58.
Матеріали конференцій	1. Мельник О. Когнітивна стійкість суспільства як чинник національної безпеки. <i>Міжнародні відносини в умовах глобальних криз</i> : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 жовт. 2024 р.). Київ : КНУ, 2024. С. 122–125.
Електронні ресурси	1. The Impact of Generative AI on Strategic Communications : Report. <i>NATO StratCom COE</i> . 2024. URL: https://stratcomcoe.org/publications

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Панасенко Ганна Сергіївна

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю
СЗ «Міжнародні відносини» освітньої програми «Міжнародні відносини»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 20.02.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 3,57. Обсяг 0,517 Мб. Зам. № 68/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна